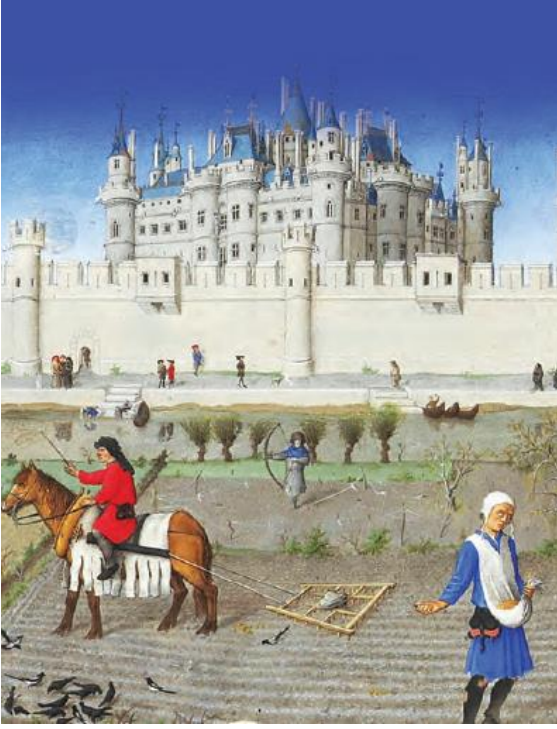

A. ORTA ÇAĞLARDA DEVLET ve TOPLUM

Orta Çağ'da başlıca devletler

Orta Çağ'ın Önemli Siyasi Yapıları

AVRUPA

Orta Çağ'da Neler Oldu?

- ❑ MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun; Batı ve Doğu Roma olmak üzere ikiye ayrılması, Batı Roma İmparatorluğu'nun 476'da yıkılmasından sonra Avrupa'nın sosyo-ekonomik ve kurumsal yapısında büyük değişiklikler yaşanmıştır.
- ❑ Bu tarihten itibaren Germen kabileleri kendi devletlerini kurarak bugünkü Avrupa devletlerinin temellerini atmıştır.

- ❑ Avrupa'da Frank, Vizigot, Ostrogot, Sakson gibi Germe gibi Barbar Krallıklar kurulmuş ve bu krallıklar; siyasi üstünlüğü ele almıştır.
- ❑ Bu durum, Avrupa'nın güçlü bir devlet otoritesinden yoksun kalmasına, büyük bir karmaşaya sürüklenmesine sebep olmuştur.
- ❑ Orta Çağ Avrupası'nda siyasi yapıyı şekillendiren ve bu döneme damgasını vuran sistem "**feodalizm**" olmuştur.

Feodalizm (Derebeylik)

- ❑ Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılma sürecine girmesiyle kıtlık ve savaş korkusu halkın can ve mal güvenliği endişesine kapılmasına neden oldu.
- ❑ Barbar kavimlerin istilasından kaçan halk yaşadıkları bölgelerin büyük malikânelere sahip lordlarına sığınmaya başladı.
- ❑ Feodalite güçlü savaş lordlarının egemen güç kabul edildiği, zayıfların kendilerini efendilerine emanet ederek karşılığında sadakatle hizmet sözü verdikleri bir toplum yapısıdır.
- ❑ Bu sisteme göre siyasi güç; krala ait olup kral, siyasi otoritesini mutlak sadakat koşuluyla ve kontrollü olarak derebeyleriyle paylaşmıştır.
- ❑ Böylece himaye etmeye dayalı yeni bir yönetim anlayışı doğdu. "**Feodalite**" "**Fief ve Himaye Sistemi**"
- ❑ Lordlar, kendisine sığınan köylü sınıfını korumak ve topraklarına toprak katabilmek için sadık bir silahlı güce ihtiyaç duymuştur. Bu profesyonel savaşçılara şövalye adı verildi.

✓ **VASSAL:** Güçlü kimselerin himayesine girenlere denir.

✓ **SÜZEREN:** Kendisine sığınan halkı himaye eden güçlü kimselere denir.

Orta Çağ Avrupa'sında vassal, bağlılık yemini ederek senyörün koruması altına girerdi.

Feodal düzende senyörün topraklarında çalışan serfler (temsili)

Doğu Roma (Bizans)

- ❑ Doğu Roma İmparatorluğu Orta Çağ'da; Anadolu, Balkanlar, Mısır, Suriye, Filistin ve Kuzey Afrika coğrafyasında etkili olmuştur.
- ❑ Hellenizm ve Ortodoksluk gibi kültürel bileşenler sonucu Bizans İmparatorluğu, Batı Roma İmparatorluğu'ndan farklı bir siyasi yapı hâline gelmiştir.
- ❑ Roma İmparatorluğu bir çeşit cumhuriyet ile yönetilirken Bizans imparatoru gücünü tanrıdan alan **otokrat** bir lider konumuna gelmiştir.
- ❑ Bu siyasi anlayışıyla Bizans imparatorları özellikle Sasani ve Hellenistik Dönem monarşilerinden etkilenmiştir.
- ❑ Orta Çağ boyunca varlığını sürdüren Bizans İmparatorluğu, 1453'te İstanbul'un Fethi'yle ortadan kaldırılmıştır.

Otokrasi:

- ✓ Otokrasi, monarşinin bir çeşidi olup bütün siyasi yetkiler kralın elindedir.
- ✓ Monarşiden farklı olarak otokraside, yönetim miras yoluyla değil, kişiler tarafından ele geçirilmiştir.

Sasani

- ❑ Güçlü bir devlet geleneğine sahip olan Sasaniler, Kafkasya, Mezopotamya ve İran'a hükmetmiştir.
- ❑ İmparatorluğu'nun yönetim şekli monarşiydi.
- ❑ İmparatorluğun başında **Şehinşah** (Kralların Kralı) unvanını kullanan hükümdar bulunmaktaydı.
- ❑ Kral çoğu kez kendisinden sonra başa geçecek kişiyi yardımcısı olarak tayin etmiş ve onun siyaset sanatını öğrenmesi için önemli eyaletlerden birinin başına getirmiştir.
- ❑ Krallar, Tanrı Ahuramazda'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak mutlak otoriteye sahiptir.
- ❑ Bunun açık göstergesi, Sasani madenî paralarının bir yüzünde hükümdarın diğer yüzünde kutsal ateşin resmedilmesidir.
- ❑ Bizans İmparatorluğu ile yaptıkları uzun savaşlar sonucunda, Anadolu'yu hâkimiyetleri altına alan Sasaniler, İstanbul'u kuşatmıştır.
- ❑ Ancak Bizans'ın özellikle deniz gücü karşısında etkisiz kalan Sasani Devleti, Anadolu'dan çekilmek zorunda kalmıştır.
- ❑ VII. yüzyılda Suriye- Filistin hattını fetheden Müslüman Araplar ise İran, Mezopotamya ve Kuzey Suriye'deki Bizans birliklerini yenilgiye uğratmıştır.
- ❑ Sasaniler, Hz. Ömer Dönemi'nde yapılan Nihavend Savaşı'nda yenilmiş ve 651 yılında yıkılmıştır.

MOĞOL İMPARATORLUĞU

- ❑ Moğol İmparatorluğu'nu kuran Temuçin'dir. Temuçin, 1206 yılında yapılan kurultayda Türk-Moğol boyları tarafından kağan seçilmiş ve Cengiz adını almıştır.
- ❑ Moğol boylarını uzun mücadelelerden sonra bir araya toplayan Cengiz Han, istila hareketleri ile dünyanın en geniş kara imparatorluğunu kurmuştur.
- ❑ Cengiz Han hayattayken imparatorluk topraklarını dört oğlu arasında paylaşmıştır.
- ❑ Moğollar üzerinde Şamanizm'in önemli bir etkisi vardır.
- ❑ Şamanların söyledikleri gerek toplum üzerinde gerekse idareciler üzerinde etkilidir.

Siyasi Yapıların Meşruiyet Kaynağı

- ❑ Orta Çağ'da Asya ve Avrupa devletleri meşruiyetlerinin kaynağını genellikle dine dayandırmışlardı.
- ❑ Krallar, kendilerinin ise tanrının yeryüzündeki temsilcileri olduğunu söylüyorlardı.
- ❑ Germen Krallıklarında durum farklıydı.
- ❑ Ekonomik farklılıkların olmadığı bu krallıklarda eşitlikçi bir toplum yapısı vardı. **"Halk kralları"**
- ❑ Germen krallıklarında meşruiyetin kaynağı olan halkın yerini zamanla kilise almaya başladı.
- ❑ Orta Çağ'da kilisenin kitleler üzerindeki gücünü fark ederek bundan yararlanan hükümdar, Frank Kralı Clovis (Kilovis) oldu.
- ❑ Katolikliği seçerek kiliseye bağlılığını gösteren Kral, Roma kültürüne bağlı Hristiyan halkın ve din adamlarının desteğini alarak hükümdarlığını güçlendirdi.
- ❑ Frank kralları gibi Alman imparatorları da meşruiyetlerinin kaynağını kiliseye dayandırmışlardı.

- ❑ Bu imparatorlardan biri olan Şarlman 800 yılında papa tarafından Kutsal Roma Germen İmparatoru olarak kutsanmış ve onun elinden taç giymişti.

Siyasi Yapıların Maddi Kaynakları

Coğrafi Yapı, Hayat ve Geçim Tarzı

- ❑ Her dönemde olduğu gibi Orta Çağ'da da nüfusun yeryüzüne dağılışı ve devletlerin gücü ile coğrafi özellikler arasında yakın bir ilişki vardır.
- ❑ Bu dönemde iklim, toprakların verimliliği, limanlara ve ticaret yolu güzergâhlarına yakınlık nüfusun dağılımını etkileyen faktörler olarak öne çıkmıştır.
- ❑ Orta Çağ Avrupa'sının güçlü devleti olan Karolenj İmparatorluğu geniş tarım alanlarının bulunduğu Fransa, Almanya, Kuzey İtalya, Hollanda ve Belçika'ya yayılmıştı.
- ❑ Ancak aynı devlet coğrafi bir engel olan Pirene Dağlarını aşamadığı için Fransa'dan İspanya'ya geçemedi.
- ❑ Baltık Denizi'nden çıkan ringa balığının yanı sıra kereste, katran, hayvansal yağlar, kürk, deri, bal, bal mumu, yün ve kehribar kuzey kavimlerinin Karolenj İmparatorluğu topraklarına taşıdığı başlıca mallardı.

Orta Çağ'da Baltık Denizi kıyısında ringa balığı avını gösteren bir çizim (Olaus Magnus)

- ❑ Venedikliler, başka bir geçim imkânı olmadığından deniz ticaretine yöneldi.
- ❑ Coğrafi özellikler, başka Avrupa ülkelerinde de siyasi güç ve geçim tarzı üzerinde etkili oldu.
- ❑ İngiltere'de krallık gelirlerinin büyük bölümü koyun yetiştiriciliğinden sağlanıyordu.
- ❑ Almanya ve Rusya'da buğday yetiştiriciliği, Fransa'da bağcılık ve kumaş endüstrisinde kullanılan çivit otu üretimi coğrafi şartların bu ülkelere sağladığı kazanımlardı.

Soy Dayanışması

- ❑ Orta Çağ devletlerinin maddi güç unsurlarından biri soy dayanışmasıydı.
- ❑ Bu çağda ortaya çıkan İslamiyet, ırka dayalı Yahudilik ve mezhep aidiyetinin öne çıktığı Hristiyanlık dinlerine göre daha evrensel özellikler taşıyordu.
- ❑ İslamiyet'in ırk ayrımını reddeden eşitlikçi yaklaşımı onu kolayca benimsenen bir din hâline getirmişti.
- ❑ Emeviler'de halifelik babadan oğula geçen bir saltanata dönüştü.
- ❑ Emeviler Arap olmayanları ise dışlayıp **mevali (köle)** olarak adlandırdılar.

- ❑ Fâtımiler Şiilikte var olan "Mehdi'nin Fâtımi ailesinden geleceği" inancı nedeniyle halifelerine mehdi (kurtarıcı) unvanı verdiler.
- ❑ Soy dayanışması Orta Çağ Avrupa'sındaki devletler için önemliydi.
- ❑ Yönetime hâkim olan hanedanlar kendi soylarından gelen insanları ayrıcalıklı bir yere koyarken onların dışında kalan toplulukları kendileriyle eşit tutmuyorlardı.

Silahlı Güç

- ❑ İlk Çağ'da olduğu gibi Orta Çağ'da da devletler silahlı bir güce dayanarak kurulmuştur.
- ❑ Bu duruma verilebilecek en tipik örneklerden biri Moğol İmparatorluğu'nun ortaya çıkışıdır.
- ❑ Büyük Hun Devleti hükümdarı Mete Han'ın kurduğu onlu sistemi örnek alarak teşkilatlanmış Moğol ordusu; at üzerinde ok kullanabilen, hareketli, hafif süvarilerden meydana geliyordu.
- ❑ Orta Çağ'ın en korkulan askerî güçlerinden biri olmuşlardı.
- ❑ Silahlı güçleriyle etrafa korku salan bir başka Orta Çağ topluluğu Vikingler idi.
- ❑ İskandinavya'da yaşayan Vikinglerin en güçlü silahı yüksek manevra yeteneğine sahip olan gemileriydi.

Avrupa'nın kuzey kıyılarına akınlarda bulunan Vikingleri gösteren bir minyatür

- ❑ Ege Denizi ve Akdeniz'e kıyısı olan Bizans için deniz kuvvetleri de önemliydi.
- ❑ Sasanilerde Şehinşah denilen hükümdar, devlet yönetimine olduğu gibi savaşa da fiilen katılarak ülke içindeki meşruiyetini pekiştiriyordu.
- ❑ Süvariler ve piyadeler olarak iki ana gruptan oluşan Sasani ordusunda süvariler İran'ın soylu ailelerinden seçilirdi.

Güç Paylaşımı ve Yönetim Organizasyonu

- ❑ Orta Çağ'ın ilk yüzyıllarında Avrupa'da Germen kavimleri tarafından çok sayıda krallık kuruldu.
- ❑ Bu krallıklar zaman içinde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu tarafından bir çatı altında toplandı.
- ❑ İmparatorluğun kurucuları, çevrelerindeki krallara ve beylere askerî hizmet karşılığında toprak verme uygulamasını başlattılar.
- ❑ Böylece kont, lord, dük, baron gibi unvanlar taşıyan toprak sahiplerinden oluşan soylular sınıfının doğmasına ortam hazırladılar.
- ❑ Yetiştirdikleri şövalyelerin ve köylülerin yardımıyla buldukları yerlerin güvenliğini sağladılar.
- ❑ Bu amaçla korunaklı şatolar yaptılar ve böylece istilalara karşı arazilerini koruma kaygısı içinde bulunan çevredeki diğer toprak sahiplerini yanlarına çektiler.
- ❑ Kendi adlarına vergi ve asker toplama, yargılama yapma gibi siyasi yetkiler alarak güçlerini arttırdılar.
- ❑ Böylece Feodalite'nin temelleri atıldı.
- ❑ Feodalite bireyin bir başka bireye tabi olması esasına dayanıyordu.
- ❑ Bu düzende kral dâhil hiç kimse tam yetkili değildi.

- ❑ Bundan dolayı kral iktidarını korumak için soylularla iyi geçinmek ve onların isteklerini kabul etmek zorundaydı.
- ❑ Örneğin 1215'te **İngiliz Kralı Yurtsuz John**, ülkesindeki feodal beylerin isteğiyle Magna Carta'yı ilan ederek yetkilerini sınırlandırmak durumunda kalmıştı

Yurtsuz John, Magna Carta'yı imzalıyor (temsili).

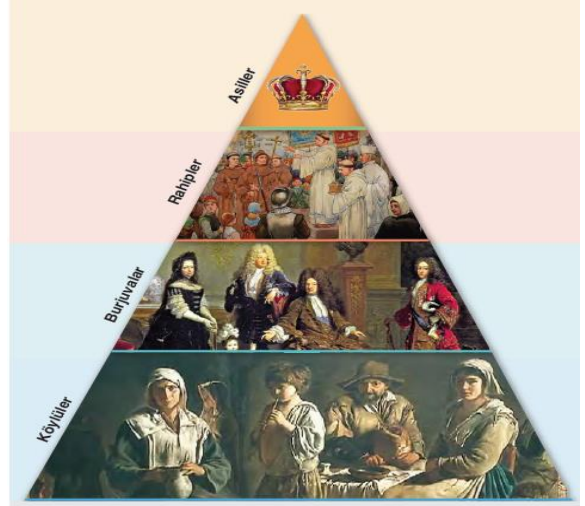
- ❑ İran'daki Sasani Devleti'nde kast sistemine benzer bir toplum yapısı vardı.
- ❑ Aristokratlar, rahipler, kâtipler, orta boy toprak sahipleri, köylüler ve köleler toplumsal sınıfların başlıcalarıydı.
- ❑ Bu yapı içinde alt sınıftan birinin yukarı bir sınıfa geçmesi imkânsızdı.
- ❑ Sasaniler'de devlet yönetiminde son sözü söyleme yetkisi kralındı.

B. ORTA ÇAĞ'DA EKONOMİ

Tarım

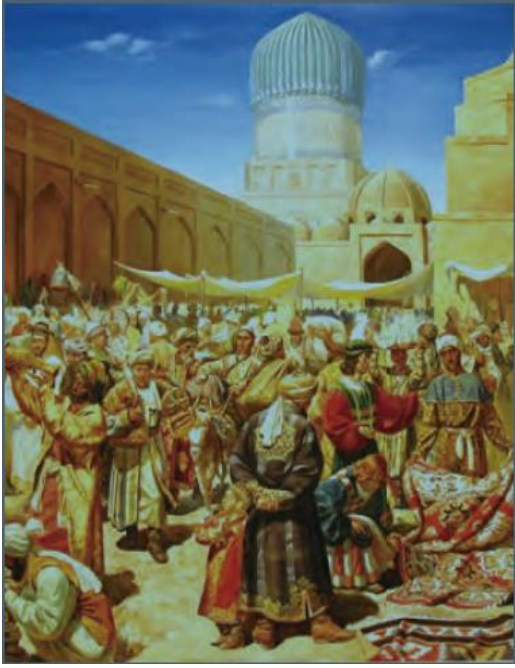
- ❑ Buzul Çağı boyunca toplayıcılık ve avcılık yapan insanlar, iklimin ılımanlaşmasıyla birlikte toprağı ekip biçmeye başladılar.
- ❑ Elde ettikleri artı ürünü arttırmak ve bu ürünlerin bölüşümünü organize etmek için de çeşitli kurumlar oluşturdular.
- ❑ Kentler, kırsal kesimde yaşayanlar için gerekli araçları ve lüks malzemeleri temin eden birer ticaret ve zanaat merkezi hâline geldi.

- ❑ Kırsal kesim ise tarım ve hayvancılık yaparak kentlilerin gıda ihtiyacını karşıladı.
- ❑ Feodalite, Avrupa'da tabakalı toplum yapısının çeşitlenerek pekişmesine ortam hazırladı.
- ❑ Orta Çağ Avrupa ülkelerinde toplum genel olarak asiller, rahipler, burjuvalar ve köylüler şeklinde gruplara ayrıldı.

Ticaret

- ❑ Orta Çağ ticareti önceki dönemlere göre uzun mesafelerde yapılmasıydı.
- ❑ Böylece, Çin, Hindistan, İran, Mısır, Suriye, Anadolu ve Karadeniz'in kuzey kıyıları dünyanın önemli ticaret merkezleri oldu.
- ❑ İslamiyet'in doğduğu Mekke ile İslam Devleti'nin kurulduğu yer olan Medine de önemli birer ticaret merkeziydi.
- ❑ Bir süre sonra bunlara Suriye, Mısır, İran, Kuzey Afrika ve Endülüs'teki şehirler de katıldı.
- ❑ Orta Çağ'da Uzak Doğu ve İslam ülkelerindeki ekonomik canlılığa karşılık Avrupa'da ticari hayat büyük bir gerileme içindeydi.
- ❑ Roma İmparatorluğu'nun merkezi otoritesini yitirmesiyle ortaya çıkan güvenlik sorunu ve Kavimler Göçü'nün yıkıcı etkileri nedeniyle şehirlerde nüfus azalmış, dışa kapalı köy hayatı yaygınlaşmıştı.

Orta Çağ'daki Türk İslam şehirlerinden Semerkant'ta ticaret hayatı (temsili)

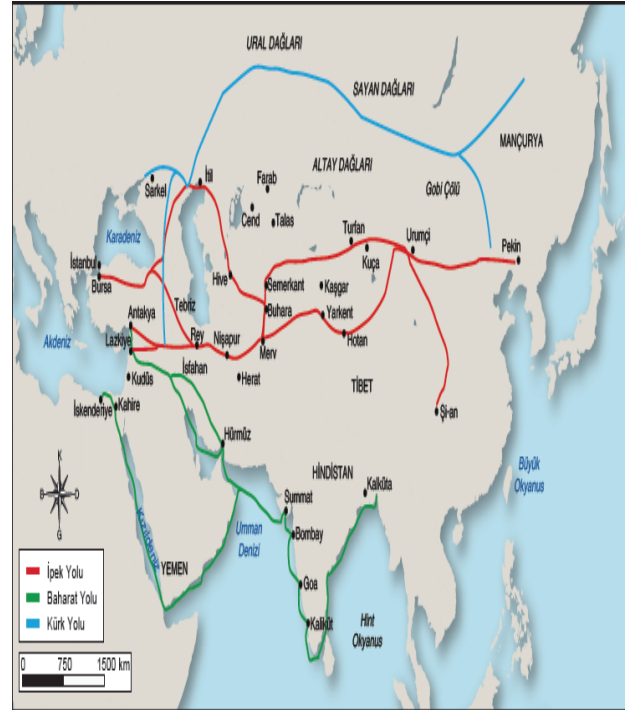
- ❑ İtalya'daki tüccar şehir devletlerinde gözlenen bu ticari canlanmada Hindistan'ın baharatları, Çin'in porseleni, Bizans'ın ipekli kumaşları önemli rol oynadı.
- ❑ Belçika'da gelişen yünlü dokuma sanayisinin ham maddesi İngiltere'den sağlanıyordu.
- ❑ Aynı şekilde Batı Avrupa'nın buğday ve balık ihtiyacı da büyük ölçüde Baltık ülkelerinden karşılanıyordu.
- ❑ Türk devletlerinde ticaret, genellikle malın başka bir mal ile değişimi anlamına gelen takas usulüyle yapılıyordu.
- ❑ En fazla kullanılan mal at idi.

- ✓ Komşu ülkelerle yapılan ticarete "SATİR" adı verilen gümüşten para kullandılar.

Aza sahip olan değil, çok isteyen fakirdir.

Lucius Annaeus Seneca

Ticaret Yolları

Kral Yolu:

- ❑ Anadolu yollarının altın çağı, Pers İmparatoru Darius'un yaptırdığı 2.600 km'lik Kral Yolu ile başlamıştır.
- ❑ Ege Bölgesi'nde bulunan Salihli civarındaki Sardes'ten başlar, Pers İmparatorluğu'nun başkenti Sus'a kadar uzanır.
- ❑ Çevresindeki ekonomi merkezleri, Ege kıyısındaki önemli limanlara bağlanmıştır.

İpek Yolu

- ❑ İlk ve Orta Çağlarda Çin ve Orta Doğu ile Batı ülkeleri arasındaki transit kara ticaretinde ki en işlek ticaret yoludur.
- ❑ Çin'den başlayarak Akdeniz, Anadolu ve İran üzerinden Avrupa'ya ulaşmıştır.
- ❑ İnsan eliyle açılmış bir yol olmayıp tabiatın ve iklimin hazırladığı geniş vadi yatakları ile kervanların konaklamalarına yarayacak vahalardan oluşmuştur.
- ❑ İpek Yolu, tarih boyunca geçtiği bölgeleri iktisadi açıdan kalkındırıp refah seviyesini yükseltmiş, Doğu- Batı kültür ve uygarlıkları için bir köprü olmuştur.

- ❑ Hâkimiyeti için bölgede sürekli siyasi ve askerî mücadeleler olmuştur.
- ❑ İpek Yolu'ndaki güç mücadelesini belirleyicileri Çinliler, Türkler, Moğollar, Farslar, Araplar ve Ruslardır.
- ❑ İpek Yolu'na hâkim olan kavimler, dünya siyasetinde etkin rol oynamışlardır.
- ❑ Bu yol, Türklerin bölgedeki manevi unsurlarla temas etmelerini sağlamıştır.
- ❑ İslamiyet öncesinde bölgeye egemen Türk devletleri; Hunlar, Avarlar ve Kök Türkler'dir.
- ❑ İlk Türk İslam devletlerinden olan Karahanlıların ve Gaznelilerin hızlı yükselişinin nedenlerinden biri de İpek Yolu'nun kilit noktaları olan Hotan ve Kabil gibi şehirleri ticari merkez olarak kullanmalarındır.
- ❑ Moğolların hâkimiyetinden sonra bu yolun altın çağı sona ermiş ve İpek Yolu diğer kara ve deniz yollarının gölgesinde kalmıştır.

İpek Yolu üzerinde kafilesiyle seyahat eden Marco Polo'yu gösteren bir resim (Abraham Cresques)

Kürk Yolu

- ❑ Don Nehri'nin denize döküldüğü yerden başlar Ural Dağları ve Güney Sibirya ormanları sınırından Altaylar'a, Sayan Dağları üzerinden Çin'e ve Amur Nehri'ne ulaşan yoldur.
- ❑ Bu yoldan hayvanlarla getirilen deri ve postlar, İtil Nehri'nden Hazar Devleti'nin merkezi Hanbalık'a (Etil) ulaştırılır.

- ❑ Daha sonra da Güney Sibirya'dan geçerek Avrupa'ya ve İslam ülkelerine gönderilir.
- ❑ Bu yolun doğu ucu ise Türk devletlerinin merkezi olan Orhun Bölgesi'nden Çin'e kadar uzanmıştır.

Baharat Yolu

- ❑ Hindistan'dan başlar Avrupa'ya kadar uzanan bu yol, coğrafi keşifler sonucunda önemini kaybetti.
- ❑ Avrupa'da ticaretinin dayandığı temelleri oluşturan, İpek Yolu, Baharat Yolu ve Kürk Yolu zamanla Müslümanların eline geçti.
- ❑ Kısa sürede refaha ulaşan İslam ülkeleri Orta Çağ Avrupası'nın iştahını kabartmış, böylece iki yüzyıla yakın sürecek olan Haçlı Seferleri başlamıştır.
- ❑ Ticaret yollarını ve Orta Doğu'nun zenginliğini ele geçirmek için yapılan bu seferler, Avrupa açısından tam bir hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır.

Ticaret Mekanları

Kervanlar

- ✓ Kökeni ribata dayanan kervansaraylar da kervanların güvenliği ve konaklaması için ana yol kenarında tesis edilirdi.
- ✓ Kervansaraylar genellikle 8-10 saatlik yürüyüş mesafesinde, 35-40 km aralıklarla kurulurdu.
- ✓ Vakıf sistemi sayesinde günümüze kadar gelen kervansaraylar, yollar üzerinde kurulan ve kamu yararına çalışan ticari yapılarıdır.

**İçinizdeki çocuk yaşıyorsa,
yaşlanmıyorsanız demektir.**

La Edri

Kervansarayın avlusunu ve dışarıya açılan kapısını gösteren bir minyatür

Ribatlar

- ✓ İslamiyet'in ilk dönemlerinde daha çok korunma, savunma ve askerî amaçlı inşa edilerek karakol veya ordugâh olarak kullanılırdı.
- ✓ Sınır bölgelerinde yoğunlaşan bu yapılar, yüksek duvarlarla çevrili olup avlu ve gözcü kulelerinden oluşurdu.
- ✓ XI. yüzyıldan sonra sınırların genişlemesiyle birlikte iç bölgelerde kalan ribatlar, işlev değiştirerek ticari konaklama amacıyla kullanıldı.
- ✓ Türk – İslam Devletlerinde **ilk Ribat Karahanlılar'da** görülmüştür.

Liman

- ✓ Orta Çağ'da kervanlarla Doğu Akdeniz limanlarına getirilen mallar buradan gemilere yüklenerek Avrupa limanlarına taşınıyordu.
- ✓ Limanlar uzun mesafeli ticaretin merkezleri durumundaydı.
- ✓ Mısır ve Suriye limanları ile birlikte Anadolu kıyılarındaki Alanya, Antalya ve Sinop Orta Çağ'ın işlek limanlarıydı.
- ✓ Limanların çevresi kule burçlar ve surlar ile güvenlik altına alınırdı.
- ✓ Limandaki yapılar erzak depoları ve cephanelikler ile donatılarak askerî harekât merkezi olarak da kullanılırdı.

Han

- ✓ Kervanların indiği, malların depolandığı, atölyelerin bulunduğu ve ticaretin yapıldığı yerlerdi.
- ✓ Adlarını genellikle içerisinde depolanan veya ticareti yapılan üründen alan hanlar Pamuk Hanı, Koza Han gibi isimlerle anılırdı.

Bursa'da bulunan Koza Han'ın kuşbakışı görünüşü

Kapan

- ✓ Şehre gelen mallar ilk olarak kapan adı verilen toptancı hallerine getirilirdi.
- ✓ Tüketim malları veya ham maddeler buralarda kapan denilen büyük kantarlarda tartılarak perakendeci esnaflarına ve zanaatkârlara paylaştırılırdı.
- ✓ Dağıtım yapılan malların türlerine göre yağ kapanı, un kapanı gibi isimler alırdı.

Bedesten

- ✓ Değerli eşyaların satıldığı veya saklandığı yerler olan bedestenler uluslararası ticaretin varlığına işaret ederlerdi.
- ✓ Bedestenlerde mahzen veya kasa adı verilen güvenli bölümler vardı.
- ✓ Esnaftan ve halktan kişiler para, mücevher, altın ve gümüşleri ile başka değerli eşyalarını bu bölümdeki kiralık kasalarda saklardı.

Zincirli Bedesten - Gaziantep

Arasta

- ✓ Arastalar, aynı iş kolunda faaliyet gösteren esnaflara ait dükkânların bir sokak boyunca karşılıklı sıralandığı mekânlardı.

Pazar ve panayırlar

- ✓ Günümüzdeki fuarlara benzeyen panayırlar, XIII. yüzyılın sonuna kadar pek çok ülkenin ticaretinde önemli rol oynamış ve ekonomik hayata da canlılık getiren önemli bir unsur olmuştur.
- ✓ Pazarlar ise açık havada yer almış ve genel olarak haftanın belirli günleri toplanmıştır.
- ✓ Pazarlar özellikle kentlerde artan nüfus ve talep doğrultusunda çarşılarla dönüşerek sürekli hâle geldi.
- ✓ Kurulup kaldırılabilen pazar tezgâhları da yerini dükkânlara bıraktı.

Orta Çağ'da kurulan bir Alman panayırından görünüş

C. ORTA ÇAĞ'DA ASKERÎ ORGANİZASYONLAR

Konar-göçerlerde Ordu

- ❑ Orta Asya konar-göçeri dünyanın en iyi askeri olmasında yerleşik devletlerde görülen ağır donanımlı ve hareket kabiliyeti kısıtlı piyade ordularının aksine hafif silahlı, hızlı hücum yapan süvarilerden oluşurdu.
- ❑ Dayanıklı, disiplinli, uyumlu ve süreklidir.
- ❑ Zırh, hançer ve mızrak kullanmış ve ayrıca oklarını daha uzağa fırlatmalarını sağlayan yayı geliştirmişlerdir.
- ❑ Kadınlar da gerektiğinde savaşa katılırdı.
- ❑ Kuşatma araçları olmaması nedeniyle etrafı surlarla çevrili olan güçlü şehirlerin alınmasında zorluk yaşanmıştır.
- ❑ Orta Çağ'da konar-göçer toplumların kurdukları askerî organizasyonlara verilebilecek en güzel örnek Türk devletlerinin ordularıydı.
- ❑ Türklerde askerlik özel bir meslek olarak görülmediğinden her Türk bir asker sayılır ve savaş zamanında orduya katılırdı.
- ❑ Bu nedenle Türklere ordu-millet denirdi.
- ❑ Moğol ordusu onlu sisteme göre teşkilatlandı
- ❑ Ordudaki en büyük askerî birlik 10.000 süvariden meydana gelen tümen idi.
- ❑ Bir ordu 3 tûmenden, her tûmen de biner askerden kurulu 10 alaydan oluşurdu.
- ❑ Savaş alanında yazılı veya sözlü haberleşme yapılmaz, onun yerine siyah ve beyaz bayraklar kullanılırdı.

Ata binme ve ok atma talimi yapan konar-göçerler (temsili)

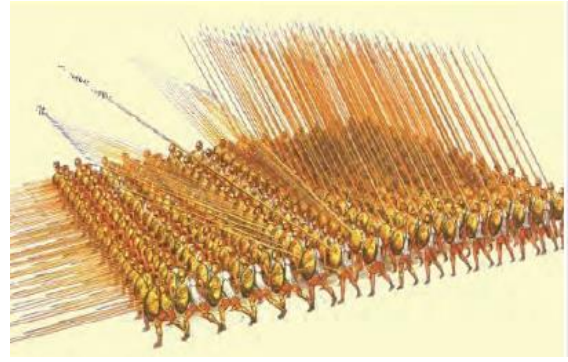
Yerleşik Ordu

- ❑ Orta Çağ'ın yerleşik toplumlarında ordular genellikle ücretli askerlerden oluşuyordu.
- ❑ Ekonomisi ticarete dayanan ve yerleşik hayat süren Hazarlar, akrabaları olan konar-göçer Türklerin aksine ücretli askerler istihdam ediyorlardı.
- ❑ Bizans ve Abbasi Devletlerinin ordularında da ücretli askerler vardı.
- ❑ Orta Çağ toplumları Roma Medeniyeti gibi ordu kuramadılar.
- ❑ Kendilerine bağlı feodal beylerin askerlerinden yararlanmak zorunda kaldılar.
- ❑ Feodal düzende senyörlerin orduları çiftçilikle uğraşan serflerden ve köylülerden meydana geliyordu.
- ❑ Bu ordularda şövalyeler de görev yapıyordu ancak masraflıydılar.

Orta Çağ Avrupa'sındaki orduda görev yapan şövalyeler (temsili)

- ❑ Avrupa'da güçlü ordulara duyulan ihtiyaç devletin dışında bağımsız şekilde hareket eden profesyonel askerî sözleşmecileri ve komisyoncuları ortaya çıkardı.
- ❑ Bunlar devletten aldıkları ücret karşılığında asker topluyor ve onları donatarak savaşa sürüyorlardı.
- ❑ Temin edilen askerler tecrübeli, eğitilmiş ve uzman savaşçılar olup feodal düzenden gelen askerlere göre daha becerikliydi.
- ❑ Orta Çağ'ın en dikkat çeken paralı asker gruplarından biri İsviçre piyadeleridir.

Falanks düzeni almış İsviçre piyadeleri (temsili)

- ❑ İngiltere'de her vatandaş kırk gün askerlik yapmakla yükümlü tutuldu.
- ❑ Bununla birlikte ordunun özellikle teknik kademelerinde ücretli askerlerden yararlanılmaya devam edildi.

D. ORTA ÇAĞ'DA HUKUK

Roma Hukuku

On İki Levha Kanunlarını okuyan Romalıları gösteren bir gravür

- ❑ İlk siyasi oluşumlarda, hukuk, gelenek hâline gelmiş kurallara göre düzenlenmiştir.

- ❑ Daha sonraki zamanlarda örf ve âdetlerden oluşan geleneksel hukuk kuralları yazılı hâle getirilmiştir.
- ❑ Roma İmparatorluğu'ndaki hukuk kuralları da benzer şekilde gelişmiştir.
- ❑ Roma şehrinin kuruluş tarihi olarak kabul edilen MÖ 753 yılından Doğu Roma İmparatoru Justinianus'un (Jüstinyanus) 565 yılında ölümüne kadar geçen sürede Roma ve egemenliği altındaki ülkelerde uygulanmış olan hukuka Roma Hukuku denir.
- ❑ Roma Hukuku, bugünkü Avrupa ülkelerinde uygulanan hukuk sisteminin temelini oluşturur.
- ❑ Bu hukuk sisteminin ilk basamağı "12 Levha Kanunları"dır. Patricilerin uygulamalarına karşı çıkan pleplerin ayaklanmaları ile bu kanunlar gündeme gelmiştir.
- ❑ Tarihe On İki Levha Kanunları adıyla geçen bu kanunlarla birlikte patricilerin keyfî hareketlerinin önlenmesi ve sınıf ayrımının ortadan kaldırılması yolunda önemli bir adım atılmış oldu.
- ❑ Ayrıca pleblere çeşitli devlet işlerine katılma ve patricilerle evlenme hakları tanındı.

Justinianus Kanunları

- ❑ 527-565 yılları arasında Doğu Roma İmparatoru olan Justinianus ilk defa kamu ve özel hukuk ayrımı yapılmıştır.
- ❑ Özellikle aile, kişi ve miras hukuku konularındaki düzenlemeler, günümüz medeni hukukunun temelini teşkil etmektedir.
- ❑ Justinianus Kanunlarında suç ve ceza sisteminde suçluyu arındırma, iyileştirme ve caydırma amacı vardır.
- ❑ Bu kanunlarda hapis cezası uygulaması yoktur ve bunun yerine suçluların manastırlara kapatılması tedbirine başvurulmuştur.
- ❑ Adam öldürme gibi suçlarda ise sürgün, servete el koyma gibi cezalar da uygulanmıştır.

- ❑ Justinianus Kanunlarında ölüm cezaları yerine daha çok sürgün, para cezası ya da maden ocaklarında zorunlu çalışma gibi cezalar verildi.
- ❑ Bununla birlikte bazı durumlarda cezalar Roma Kanunlarına göre daha sert hâle getirildi.
- ❑ Örneğin paganlık (putperestlik) inançlarını sürdürüenlere ölüm cezası verildi.

Cengiz Yasası

Cengiz Han'ı gösteren bir minyatür

- ❑ Moğol İmparatorluğu'nun hukuk ve askerlik işlerini düzenleyen kanunlara "**Cengiz Han Yasası**" veya "**Büyük Yasa**" denilmiştir.
- ❑ Ama bu yasanın tamamı Cengiz Han tarafından oluşturulmuş değildir.
- ❑ Cengiz Han Yasası, nesilden nesile aktarılan Türk ve Moğol törelerinin yazılı hâle getirilerek düzenlenmiş şeklidir.
- ❑ Cengiz Han, kağan seçildiği 1206 yılı kurultayında bu kurallara bazı ilaveler yapmış ve bunları resmen yürürlüğe koymuştur.
- ❑ Bu yasalar, İslamiyet'i kabul eden Moğol hanedanları tarafından da uygulanmıştır.

- ❑ Cengiz Han'ın yasaları onun ölümünden sonra kendi soyundan gelenlerin kurduğu Moğol devletlerinde de yaşatıldı.
- ❑ Karşılaşılan siyasi, askerî ve sosyal sorunlar yazılı tomarlar hâlinde muhafaza edilen kanun metinlerine göre çözüldü.
- ❑ Aynı kanunlar Anadolu ve İran'da kurulan Türk devletlerince hazırlanan **YASAKNAME** adlı hukuk metinlerinde de kullanıldı.

Savaşı zenginler çıkarır, yoksullar ölür.

Jean Paul Sartre

